

The background of the entire cover is a detailed illustration of a mountain village at night. In the foreground, a church with a tall, dark steeple and glowing windows stands prominently. Below it, a cluster of houses with lit windows is nestled in a valley. In the background, a large, dark mountain with a prominent snow-capped peak rises against a starry night sky. The overall mood is quiet and atmospheric.

Sally Carson

Repivä risti

Suomentanut Tuija Tuomaala

Punos

Repivä risti

SALLY CARSON

Repivä risti

Suomentanut
Tuija Tuomaala

Koneen Säätiö on tukenut tämän kirjan julkaisemista.

Englanninkielinen alkuteos: *Crooked Cross* (1934)

© Punos-kustannus 2025

Kustannustoimitus: Aki Räsänen

Kansi: Punos

Kustantaja: Punos-kustannus, Loviisa

www.punoskustannus.fi

Paino: Libri Plureos GmbH, Hampuri, Saksa

ISBN 978-952-7566-12-1

JOULUAATTO 1932

"Hyvää joulua, Frau Kluger!"

"Hyvää joulua!"

"*Grüss Gott!* Hyvää joulua teillekin, herra Ebner!"

"Lexa, hyvää joulua!"

"*Grüss Gott, Elsa!*"

"*'s Gott, Hermann!*"

Jouluaattona kaikki yrittivät aina päästä nopeasti kirkosta kotiin, ja aina se oli vaikeaa. Keskusteleminen kirkon ovella oli mahdotonta, sillä ulos tungeksivat ihmiset työnsivät edellään kulkevia eteenpäin ja yksinkertaisesti pakottivat nämä astumaan kapealle jalkakäytävälle ja ulos talvi-iltaan. Ympärillä oli naurua, puheensorinaa ja tönimistä, ja samalla hetkellä kirkonkellot alkoivat soida ja hukuttivat alleen kaiken.

Kirkolta lähtevällä Mariastrassella oli yhtä kova tungos. Katu oli niin kapea, että sillä pystyi kävelemään vain kaksi tai kolme rinnan. Tilaa ei juuri ollut edes takin pukemiseen tai takaa tulevien tähyilyyn, puhumattakaan että olisi voinut keskustella vaivattomasti. Oli käveltävä etummaisten määräämään tahtiin. Klugerin perheen täytyi kuitenkin kotiin mennessään ylittää tori. Sinne päästyään tuo pieni tiivis kulkue hajaantui – iloisena siitä, että saattoi pysähtyä paikalleen, nähdä keitä oli paikalla ja jutella ja juoruta.

Kranachin tori oli suuri ja avara, kaupungin kokoon nähden aivan liian suuri. Se sai 1400-luvun kaupungintalon mahtavine nelikulmaisine torneineen näyttämään varsin pieneltä. Jopa Grauer Bär, massiivinen ja rönsyilevä kuten kaikki baijerilaiset krouvit, näytti ulkoa mitättömältä, ja

mitä Goldenes Horniin tuli, sitä tuskin huomasi, ellei mieleen muistunut siellä juotu erityisen hyvä olut.

Kesällä tori ei näyttänyt niin valtavalta. Ravintoloiden edustoilla oli kukkatynnyreitä, ja köynnösten peittämät pienet sermit suojasivat kadulle levitettyjä pöytiä. Puut torin keskellä olivat täynnä lehtiä, ja suihkulähteen ympärillä seisoskeli aina ihmisiä. Mutta nyt, matalalla roikkuvan joulukuisen taivaan alla ja kevyen lumikerroksen peittäessä kaiken, se näytti suuremmalta kuin koskaan. Nurkissa palavat lyhdyt eivät juurikaan valaisseet torin keskustaa, vaikka paljaat puut yrittivätkin kovasti luoda varjojaan lumeen.

”Hyvää joulua, rouva Kluger!”

”Hyvää joulua, herra johtaja!”

Juuri rouva Kluger teki nämä joulukirkosta palaamiset hankaliksi. Hän halusi tietää, keitä kaikkia oli paikalla ja kenellä oli vieraina keitäkin. Hän halusi puhua kaikkien kanssa. Tavallisesti hänellä oli aina niin paljon tekemistä ja hän oli niin harvoin ihmisten ilmoilla, ettei Lexa halunnut hoputtaa häntä liikaa. Koska oli joulukuukin, Lexan täytyi odottaa ja teeskennellä, ettei hänellä ollut kova kiire takaisin hanhipaistin ja salaatin luo. Joulukuusikin täytyi viimeistellä – se oli Helmyn tehtävä – ja pöydät kattaa.

Lexan jalkoja paleli koko ajan enemmän, sillä he etenivät vain muutaman askelen kerrallaan ja pysähtyivät vähän väliä seisoskelemaan. Useimmat nuoret olivat jotenkin onnistuneet kiirehtimään pois, kaikki paitsi Moritz. Tämä piti tiukasti kiinni Lexan käsivarresta, kiusoitteli häntä hänen uudesta hatustaan ja yritti työntää kätensä hänen muhvin sa sisään. Isä sieti äidin juoruilua mutta näytti kissalta, jolla on korvissaan lunta. Hän vain murahteli ja potkiskeli lunta, mutta korkean kauluksen yläpuolella hänen silmänsä tuikkivat.

”Täällä voisi yhtä hyvin olla ilman hattua”, hän nurisi äidille ravistellessaan lakistaan lumet sadatta kertaa.

Mutta äiti ei kuullut. Luultavasti hän ei halunnut kuulla. Tämä oli hänen päivänsä, päivä jona hän teki asiat omalla tavallaan ja juuri niin kuin halusi, ja hän aikoi nauttia siitä.

Ei kai äiti sentään halunnut puhua vanhalle rouva Müllerille?

”Entä miten pikku Hansl voi, rouva Müller?”

”Paremmiin, kiitos kysymästä, mutta viime viikolla...”

”Rouva Hartl! Thea, Christo ja herra professori! Mitä teille kuuluu? Niin, tämä on Moritz. Erich on joulunajan Sellsteinissa... Siinähan on herra tohtori.”

”Kestää tuntikausia saada äiti kotiin”, Lexa kuiskasi epätoivoisena Moritzille. Siinä ei kuitenkaan mennyt niin kauan kuin hän oli pelännyt. Alkoi taas sataa lunta, kevyttä lunta, joka pöllysi kylmässä tuulella, ja sitten sakeammin, kunnes kaikki olivat valkoisia lumesta ja valoja tuskin erotti. Suuret ihmisryhmät jakautuivat pienemmiksi seurueiksi, sitten perheiksi ja yksittäisiksi eteenpäin kiiruhtaviksi ihmisiksi. Pian tori oli taas hiljainen ja tyhjä ja näytti suuremmalta kuin aiemmin. Vain kirkonkellot jatkoivat soimistaan, iloisesti ja kovaan ääneen. Pyry jatkui, äänettömämpänä, ennistäkin valkoisempana.

”On mukava nähdä taas kaikkia”, rouva Kluger sanoi heidän ponnistellessaan polkua pitkin ylös talolleen. ”Joulua ei voita mikään, eihän?” Hän tarttui miestänsä käsivarresta ja sai tämän nauramaan lumisia viiksiään, sillä hän tiesi, että mies oli kärsinyt jouduttuaan odottamaan niin kauan ja että tämän jalkoja paleli. ”Odotahan kun näet minun joululahjani sinulle, Hans”, hän sanoi.

* * *

Joulu oli Klugereille erityistä aikaa. Se ei tarkoittanut vain kovaa työtä ja sen jälkeen hyvin ansaittua lepoa rouva Klugerille, ei pelkästään ruokahalua kiihottavaa, melkein kohtuutonta määrää hyvää ruokaa eikä hauskanpidon ja yleisen jännityksen aikaa kaikille. Noille kahdelle uutteralle keski-ikäiselle vanhemmalle ja heidän kolmelle lapselleen se oli aikaa, jolloin heidän henkilökohtaiset onnenhetkensä kietoutuivat yhteen ja perheen taikapiiri täydentyi, sillä heidän perheensä oli ennen muuta yksikkö, jossa he elivät luottavaisina täyttää elämää. Joulu toi mukanaan lumen ja sädehtivät illat, odottamattomia kirjeitä ja juhlan. Mutta se toi myös tuon pienen perheen jäsenet lähemmäs toisiaan. Olivatpa heidän työ- tai asuinpaikkansa missä tahansa, joulu oli tähän saakka aina vietetty yhdessä. Yhdessä he hakivat vuorilta kuusenoksia, yhdessä he koristelivat pienen talonsa. Piano, kirjoituspöytä ikkunan edessä, ruudullisten verhojen yläreunat, suuri valokuva herra Klugerista univormussa ja rautaristi sen alapuolella, kaakeliuuni ja sen reunus – kaikki piti koristella, jopa Helmyyn kuva Hitleristä, joka oli pianon päällä silloin kun se Lexan nuoteilta siihen mahtui. Jopa Mitzin, pienen mustan kissan, oli pidettävä rusettia kaulassa ja näytettävä tärkeältä. Päiväkausia oli kuulunut kiihkeää kuisketta lahjoista, oli tehty salamyhkäisiä ostosreissuja Müncheniin. Sitten valmistettiin oikeaoppinen viinivanukas ja joulusalaatti ja lähetettiin kutsut jouluaaton illalliselle.

Tällä kertaa joulu olisi hieman erilainen. Herra Klugerin veli oli perheineen muuttanut Frankfurtiin ja viettäisi joulun siellä. Klugerit olivat siitä pahoillaan, mutta ainakin ateria tulisi halvemmaksi. Tänä vuonna kaikki oli kallista, ja muutenkin oli vaikeaa. Herra Klugerin palkkaa postitoimistossa oli alennettu, eikä pojilla – Helmyllä ja Erichillä

– vielä ollut säännöllistä työpaikkaa. Erich oli päättänyt koulunsa jo kaksi vuotta sitten. Hänellä oli kuitenkin ollut työnsaannissa parempi onni kuin Helmyllä, vaikka hän olikin veljeään neljä vuotta nuorempi, sillä tänä talvena hän oli hiihdonopettajana Grand Hotelissa Sellsteinissa, mikä oli omalla tavallaan joulun toinen pettymys. Erichiä kaivattaisiin kovasti; hänen komeaa ulkonäköään, tarttuvaa hymyään ja kaikkien rakastamaa nauruaan, joka tosin saattoi joskus olla ärsyttäväkin. Herra Kluger olisi kenties hieman pahantuulinen. Erich oli nuorimmainen ja isänsä suosikki.

Helmyyn työttömyydessä oli hyvätkin puolensa, sillä he koristelisivat Lexan kanssa yhdessä kuusen kuten olivat tehneet niin kauan kuin muistivat. Erich oli siihen liian kärsimätön, ja sitä paitsi jos hän oli auttamassa, hän pudotti aina koristeita ja onnistui sytyttämään osan kuusesta palaamaan.

Lexa pohti, olisiko joulukuun tänä vuonna ilman Erichiä ja Heinrich-sedän poikia onnistunut. Hän oli odottanut tätä joulua erityisen innokkaasti, ennen kaikkea koska oli lopettanut työnsä kirjastossa joulukuun 20. päivä. Hän oli ollut siellä töissä neljä vuotta, ja nyt, kaksikymmentäkaksivuotiaana, äiti oli halunnut hänet kotiin viimeisiksi kuu-kausiksi ennen häitä. Hänet ja Moritz Weissmann vihitäisiin kesäkuussa.

Kun hän ajatteli Moritzia, hän oli varma, että joulusta tulisi onnellinen. Moritz ja hänen isänsä, professori Weissmann, tulisivat heille illalliselle, ja kaikki rakastivat Moritzia, varsinkin pienet serkut. Viime hetkeen saakka Lexa oli pelännyt, että jokin estäisi Moritzia tulemastakin. Hänen työnsä apulaiskirurgina Münchenissä oli tärkeä mutta samalla vaativa. Niinä kahtena vuotena, jotka he olivat olleet

kihloissa, Lexa oli tottunut pettymyksiin, joita hätätilanteet miehen työpaikalla usein hänelle tuottivat.

Tänään hän oli kuitenkin tavannut Moritzin kirkossa; tämä oli siis tulossa. Yhdessä, jopa ilman Erichiä, he iloitsivat joulukuusesta, lahjoista ja jouluaaton iloisesta tunnelmasta yhtä paljon kuin lapset. He ottaisivat siitä irti kaiken mahdollisen ilon ja riemun, niin kuin olivat tehneet monta kertaa aiemminkin, ja jakaisivat sen toistensa kanssa, myös Moritzin, sillä hän oli melkein kuin yksi perheenjäsenistä. Perheen hellä ja rakkaudentäyteinen henki kulkisi heidän mukanaan joulun ylikin, heijastuisi tulevaan vuoteen. He pitäisivät siitä tiukasti kiinni, saisivat siitä lämpöä kunkin lähtiessä omille teilleen, kunnes seuraava joulu toisi heidät jälleen yhteen ja sitoisi vieläkin tiiviimmin, vieläkin onnellisemmin yhteen.

* * *

Lexa istui esiliina parhaan leninkinsä päällä tikkaiden juurella valikoimassa viimeisiä kynttilöitä, keittiön pöydällä odotti loistelias illallinen, vielä liinalla peitettynä, ja lahjat oli kaikki paketoitu – värillinen lahjapaperi sai ne tänä vuonna näyttämään entistäkin hauskemmilta – ja aseteltu jakkaroille ja pikkupöydille ympäri huonetta.

Helmy kurkotti tikkaiden ylimmältä askelmalta kuuseen ja ripusti viimeisiä koristeita: lasipalloja, nauhoja ja lameelankaa. Latvaenkeli oli tänä vuonna hiukan nuhjuinen.

”Mutta kyllä se kelpaa”, Helmy sanoi.

”Maxin syytä”, Lexa totesi. ”Hän antoi Lilyn pidellä sitä viime vuonna. Ja tietenkin Lily halusi riisua sen.”

Max, Pieter ja Lily olivat Klara-tädin lapsia. Tänä iltana heitä jännitti niin kovasti, että he maltoivat tuskin odottaa pääsyä kuusen luo. Ja lahjat! Erich oli kiusoitellut Maxia ja sanonut, ettei pojalle olisi tänä vuonna mitään. Max oli melkein itkenyt, vaikka täyttäisi uutenavuotena jo yhdeksän. Helmy oli pelastanut tilanteen sanomalla, että he tarvitsivat rouva Klugerin kanssa apua lautasten, veitsien ja haarukoiden järjestämisessä tarjottimelle, jolla ne kannet-taisiin myöhemmin pöytään.

Lexa hymyili hellästi Helmyn selälle. Hän sanoi:

”Minusta tuntuu aina, ettei joulu ala ennen kuin sinut ja minut on suljettu kuusen kanssa tänne. Entä sinusta?”

Tauon jälkeen, katsettaan nostamatta, hän jatkoi: ”On aina melkoinen koettelemus saada äiti kotiin kirkosta. Si-nulta jäi se kaikki väliin, tarkoitan perhepuoli. Univormus-sa on sentään jotain järkeä, jos se säästää seisomasta toril-la, kun äiti vain puhuu ja puhuu.”

Helmy keikkui tikkailla ja murahti.

”Äiti parka”, Lexa jatkoi. ”Hän nauttii kamalasti siitä, että pääsee ulos ja tapaa kaikki.”

Helmy vain murahti hänelle uudestaan. Se oli kummal-lista. Yleensä he juttelivat hiljaisella äänellä vilkkaasti, kun-nes koristelu oli valmis, ellei muuten niin kiusatakseen oven ulkopuolella odottavia lapsia, jotka yrittivät kiihkeästi ar-vailla, mitä ”salaisuuksia” he kertoivat.

Lexa vilkaisi Helmyä ja näki, että veljellä oli suu täynnä lameelankaa. Pitkiä hopeisia suikaleita roikkui pitkin pos-kia. Helmy yritti pitää itsensä tasapainossa tulitikkuja pite-levällä kädellä, toinen oli valmiina viimeisille kynttilöille. Lexan tehtävä oli ojentaa ne hänelle. Lexa ei voinut olla nauramatta mennessään pelastamaan veljeään.

”Ihan kuin pystyisin puhumaan tuo sälä suussani ja tikut kädessä!” Helmy valitti. ”Kuuntele noita ipanoita.”

Lexa nauroi taas. Kuiske oven takana oli paisunut vähitellen huudoksi, jota säesti nyt sitkeä oven paukutus.

”Eikö me päästä jo sisään? Vauhtia, Lexa!”

”Me halutaan nähdä kuusi, kuusi, kuusi!”

”Odottakaa hetki, me olemme melkein valmiita”, Helmy huusi tikkailta.

”Mutta me halutaan tulla nyt, nyt, nyt!” lauloivat äänet, ja Lexa tunnisti, kenen matala ääni sekoittui pikkupoikien kimakkaan huutoon.

”Siellä on Moritz”, Helmy sanoi ja alkoi sytyttää viimeistä kynttiläriviä. ”Lapset roikkuvat aina hänen kannoillaan ja riehaantuvat.”

Lexa toivoi joulun olevan tänä vuonna onnellinen. Sehän saattoi olla hänen viimeisensä kotona. Hän ei halunnut menettää sitä rauhan ja pysyvyyden tunnetta, jonka he kaikki uskoivat säilyvän ikuisesti. He tulisivat Moritzin kanssa vaalimaan sitä, jatkamaan perinnettä, luomaan omille lapsilleen joulut, jotka säteilisivät onnea vuosi toisensa jälkeen ja muodostaisivat saman onnellisuuden valokehän, onnen piirin, kuin Klugerien joulut nyt. Mutta niin kauan kuin heillä ei ollut lapsia, he tulisivat tietenkin jouluksi tänne. Omia lapsia... omat jouluvalmistelut, tulevat vuodet... Oli kummallinen ja jännittävä ajatus, että hän ja Moritz olivat perustamassa uutta pientä perhettä ja siinä olisi oikeita pieniä ihmisiä, jotka kokisivat joulun samoin kuin hän ja Helmy. Hän kuvitteli, että lapset olisivat Moritzin kaltaisia, että heillä olisi hänen nopeat liikkeensä, tumma tukkansa, hyvät hampaansa ja mielettömän valloittava naurunsa.

Kuullessaan tuon naurun nyt hän sanoin Helmylle:

”Moritz rakastaa kuusta melkein yhtä paljon kuin Pieter ja Max. Oli huomaavaista äidiltä kutsua hänet ja professori Weissmann tänne.”

”Emmehän me voineet jättää heitä yksin, ensimmäisenä jouluna rouva Weissmannin kuoleman jälkeen. Kaipaa-kohan ukkoraasu kovastikin vaimoaan?”

”Valtavasti.” Moritzin isää ajatellessaan Lexa ihmetteli, miksi kukaan joutui kärsimään niin paljon: professori oli menettämässä näkönsä ja oli sen takia joutunut luopumaan tutkimustyöstään, ja vaimokin kuoli. ”Mutta he ovat Moritzin kanssa hyvissä väleissä”, hän lisäsi, ikään kuin Moritzin olemassaolo korvaisi kaiken muun.

”Eihän Moritzin kanssa voi olla kuin hyvissä väleissä, hän on jotenkin niin iloinen kaveri. Kuuntele nyt tuotakin.”

Lexa hymyili Helmylle ja kuuli oven takaa pienet äänet, joita Moritz johti. ”*Königstochter, jüngerste, mach mir auf!*” ne lauloivat pehmeästi. Ja sitten kovempaa:

*”Weisst du nicht, was gestern
du zu mir gesagt,
bei dem kühlen Brunnenwasser?”¹*

Helmy oli taas istunut tikkaiden ylimmälle askelmalle katsoakseen ripustamiaan kynttilöitä. Hän ei voinut olla nauramatta, kun äänet alkoivat huutaa käskävästi:

*”Königstochter, jüngerste,
mach mir auf!”*

Pikkupojat ja Moritz, joita laulun sävel alkoi kyllästyttää, jatkoivat oven jyskyttämistä: ”Mach... mir... auf! A-vaa-maan!”

Lexa totesi: ”Moritz haluaa tulla sisään. Hänen on mentävä aikaisin aamulla leikkaamaan jotain tylsää potilasta.”

”Koska et kerran pysty samaan aikaan tekemään osuutasi ja estämään minua katkaisemasta niskaani”, Helmy sanoi hymyillen, vaikka vetikin kulmansa kahteen närkästyneeseen kurttuun, ”sinun on parasta päästää hänet sisään, mutta ei lapsia.”

”Oikeasti? Tarkoitatko sitä vai annatko minulle vain tekosyyin nähdä hänet jo nyt?”

”Sekä että. Et pysty keskittymään mihinkään ennen kuin olet nähnyt hänet. Olet niin rakastunut, ettet pysty ajattelemaan muuta.”

”Sinä senkin!” Lexa juoksi nauraen ovelle. Hän raotti sitä hiukan. ”Vain Moritz saa tulla”, hän kuiskasi salamyhkäisesti, ”koska hän on tarpeeksi iso tikkaiksi, ja tikkaat ovat hajoamassa.” Helmy oli herttainen, kun päästi Moritzin sisään. Lexa tiesi, että se oli erityiskohtelua, ja rakasti veljensä huomaavaisuutta.

Mutta kun Moritz syöksähti innoissaan sisään pienten äänten kuoron jäädessä oven taakse ja tempaisi hänet syleilyynsä, hän unohti Helmyn tyystin.

”*Königstochter, jünger!*” Moritz sanoi ja suuteli häntä.

”Terve, sammakkokuningas!” Helmy huudahti tikkailta.

”Mitä tarkoitat? Onko näiden tarkoitus olla naamiaiset?” Moritz piteli yhä Lexaa lähelläään ja katsoi heitä nauraen.

”Hupsu”, Lexa sanoi. ”Laulu, jota te lauloitte, on Sammakkokuningas-sadusta.”

”Niinpä tietenkin! Minulla onkin vähän sammakko-mainen olo. Lämmitä minua, kultaseni!” Hän tarttui Lexaa vyötäisiltä ja alkoi pyörittää häntä ympäri huonetta.

”Haluatko uutta sotaa?”

”En tiedä”, Helmy vastasi surkeana. ”En tiedä, mitä haluan. Haluan jotain... me kaikki haluamme jotain... me kaikki haluamme olla joku, saada jotain – tehdä jotain.”

Eletään joulua 1932. Klugerin perhe kokoontuu iloisin mielin joulunviettoon pienessä baijerilaisessa alppikaupungissa aavistamatta lainkaan, että puolen vuoden kuluttua kaikki on toisin ja koko maa sekaisin: juutalaisten ja kommunistien vaino ja hallitsematon verenvuodatus ovat levinneet ”hitaasti kuin tahra” läpi Saksan ja saavuttaneet sen syrjäisimmätkin kolkat.

Repivä risti kertoo yhden perheen ja sen lähipiirin kautta natsismin noususta 1930-luvun alun Saksassa. Se on koskettava, hätkähdyttävän ajankohtainen kuvaus siitä, miten nopeasti turmiollinen aate voi levitä yhteiskunnassa ja miten se imaisee otteeseensa tavalliset ihmiset, jotka etsivät ulospääsyä oman elämänsä ahdingosta.

Tarkkanäköinen, viisas romaani on myös rakkaustarina. Päähenkilö Lexa on menossa naimisiin, mutta sulhasella sattuu olemaan juutalainen nimi...

SALLY CARSON (1902–1941) oli englantilainen kirjailija, joka vieraili 1930-luvun alussa usein Baijerissa. *Repivä risti* perustuu osittain hänen omiin kokemuksiinsa.